

Ivan Basić:
*OD DOMUS
EPISCOPI DO
KULE JANKOVIĆ.
PROSTORNI
RAZVOJ KULE
STOJANA
JANKOVIĆA U
ISLAMU GRČKOM,*

Zagreb: Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta; FF-press, 2010., 87 str.

Jacob Burckhard u svojim *Razmišljanjima o svjetskoj povijesti* kontinuitet definira kao *nešto više od pukog trajanja, a nešto manje od progresivnog napretka*. Lokaliteti - vrela baštine - polazišta povijesti umjetnosti i povijesti upravo kontinuitet drže za svoje bitno određenje. Usložnjavanje epoha i stilova lokalitete čini rječitim izvorima spoznaje (premda često teško čitljivim), bogatim vrelima za lokalnu ili pak svjetsku povijest. Spominjem Burckhardovu knjigu jer ju je prvi preveo Vladan Desnica. Istome piscu zasluge idu i za prijevod Croceovih i Venturijevih djela, do danas važnih za proučavanje povijesti umjetnosti i estetike. Čini mi se vrijednim osvrt na monografiju Ivana Basića *Od domus episcopi do Kule Jankovića - Prostorni razvoj Kule Jankovića u Islamu Grčkom* započeti spominjanjem kontinuiteta i Vladana Desnice. Oko

kontinuiteta (onog historijskog i prostornog) se raspliće povijest mikrocjeline Kule Jankovića u Islamu Grčkom koju autor sagledava u širem prostornom i povijesnom kontekstu, a Desnicu spominjem jer je značajan dio njegova opusa nastao u Kuli unutar koje je uredio i mali muzej.

Monografija je nastala kao rezultat projekta *Istočnojadranski prostor i krajolik ranog novog vijeka: mogućnost interpretacije* iz 2006. god. Autor, Ivan Basić, asistent je na Katedri za antiku, kasnu antiku i rani srednji vijek na Odsjeku za povijest umjetnosti. Jedna od brojnih aktivnosti u autorovim studentskim danima bilo je sudjelovanje u uredničkom kolegiju časopisa za koji je ovaj osvrt pisan. Uz brojne članke i izlaganja koje je publicirao, ovo je njegova druga monografija.¹ Kroz pet dijela knjige, autor daje povijesnu pozadinu mijenjanja lokaliteta, njegove transformacije koje su ponekad rezultat *vrtiloga povijesnog zbivanja*, a ponekad pregradnje koje su nastale iz potreba.

Islam Grčki smješten je u Ravnim kotarima, zaleđu antičkih gradova Iadere i Enone koje svoj historijski kontinuum posjeduje još od prapovijesti (autor prenosi podatak da je Vladan Desnica Arheološkom muzeju u Zadru ustupio brončani mač iz X. ili XI. st. pr. Kr. iz Islama Grčkog). U tkiva antičkih gradova u kasnoj se antici interpoliraju ranokršćanska svetišta negirajući antička kulturna mjesta. Lucerna iz VI. st., proizvedena na području sjeverne Afrike (nađena na prostoru Kule) mogla bi biti dokaz postojanja ranokršćanskog sklopa u Islamu Grčkom. Ipak, autor je oprezan s takvim zaključkom dodajući da bi središte kulta moglo biti u samom kompleksu Kule ili na obližnjem lokalitetu Crkvine, što bi neka buduća istraživanja trebala potvrditi ili opovrgnuti. Premreženo antičkim cestama, to se područje u ranom srednjem vijeku našlo na važnoj sponi između Nina i Knina, koja zapanjuje količinom predromaničkih spomenika, kako arhitekture tako i plastike.² Nepoznavanje toponima Islama Grčkog i Latinskog u srednjem vijeku otežavalo je istraživanje, a tek je sredinom osamdesetih godina Nikola Jakšić toponim Učitelja Vas (Učitelja Selo) iz mletačkih akata 16. st. poistovjetio s Islamom. Rolandova povelja iz kolovoza 1266. god. donosi vrijedne podatke o darovanju posjeda Četiglavca ninskom biskupu Samsonu II. Izvor je važan zbog jasnog određivanja granica posjeda i toponima (Camen brod, Gianchiluch) kojima se mogla utvrditi granica posjeda ninskog biskupa. Iz tih podataka da se iščitati položaj ladanjskog sklopa biskupa Samsona vrijedan za povijest ninske biskupije.

Četvrti i peti dio knjige predstavljaju preciznu povijesno-umjetničku analizu kompleksa. Utvrdivši sadašnje stanje Kule, arhitektonske strukture poznate u brojnim primjerima dalmatinskog zaleđa koji je, možda više u narodnim predajama prerasla u

1 Autor je (u koautorstvu s N. Maraković i T. Turkovićem) objavio monografiju o iznimno važnim ranosrednjovjekovnim lokalitetima Istre: *Gurano - Valle. Santa Maria Alta. La chiesa e il convento altomedievale di S. Maria Alta / L'insediamento e le chiese altomedievali di Gurano presso Dignano* (Zagreb: International Research Center for Late Antiquity and the Middle Ages, 2009.).

2 Vidi: Miljenko Jurković, *Od Nina do Knina* (Zagreb, 1992.).

prave bastione obrane pod najjačim naletima neprijateljske vojske kada je nezainteresiranost Mlečana dovela do povlačenja stanovništva, autor ponire u dublju prošlost kompleksa Kule Jankovića. Problem lociranja rezidencije ninskog biskupa Samsona otežan je *neometanim pulsiranjem života* kroz stoljeća, a tek bi podrobnija arheološka istraživanja utvrdila točan položaj i izgled biskupovog ladanjskog sklopa. „Turski grob“ svjedoči o životu mjesta tijekom osmanlijske dominacije, a barokni, seičentistički busto-rittrato rad je mletačkog majstora. Kula je sredinom prve polovice XX. st. procesom stilskog restauriranja doživjela historicističke preinake u vidu pseudofortifikacijskih formi zbog čega su žrtvovani stari krovovi.

Potpunu analizu kompleksa Ivan Basić zaokružuje osvrtom na crkvu sv. Jurja (Georgija ili Đurđa kako se pronalazi u povijesnim izvorima) koja se možda nalazi na lokaciji oratorija ninskih biskupa. Iza romaničkog portala sa srpastim lukom nalazi se izduljena jednobrodna građevina s istaknutom polukružnom apsidom na sjeveroistoku. Ponovno je naglašena važnost daljnjih istraživanja, posebice onih arheoloških, koja bi trebala utvrditi faze crkve, ali i kompleksa. Do tada, autor predlaže tri okvirne faze: ranokršćansku, romaničku i baroknu, dok sitniji nalazi oko crkve upućuju na postojanje *villae rusticae* na čiju je strukturu vjerojatno „sjela“ ranokršćanska faza. U tom smjeru autora vodi i titular crkve. Sakralni je objekt pretrpio znatne štete u nedavnim razaranjima, a poštedena nije ostala ni grobnica Vladana Desnice. Kampanja iz 2000. i 2001. god. sanirala je ratnu štetu na spomeniku.

Monografija Ivana Basića može zavarati svojim opsegom. Na osamdesetak stranica, ona funkcionira na dvije razine. Na onoj prvoj donosi povijesne podatke koje vrlo razumljivo stavlja u kontekst mikrocjeline Kule Jankovića. Potanko objašnjavajući njen razvoj, služeći se povijesnoumjetničkom analizom i arhivskim podacima, autor se na trenutke referira na književna djela (primjerice na Zoranićeve *Planine*, ali i na najpoznatije djelo Vladana Desnice *Proljeća Ivana Galeba*), dok na drugoj razini stručnoj javnosti postavlja brojna pitanja o kojima će više moći reći neka buduća istraživanja pri kojim će, kako to navodi urednik biblioteke Desničini susreti prof. dr. sc. Drago Rokсандić, ovo djelo bez sumnje poslužiti kao polazište.

— **Matko Matija Marušić** [povijest umjetnosti/filozofija]

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com